

**Hirugarren mahai ingurua:
COVID-19ak Ospitaleetan izan duen eragina**

**Zeintzuk izan dira pandemiaren garaian, gure esparruan,
arazo nagusiak? Nola gainditu ditugu?**

Ainhoa Iceta Lizarraga

NOUko Pediatriako zerbitziburua

aicetali@gmail.com

Atzera begiratzuz, pandemian zehar aldi desberdinak igaro ditugula pentsatzen dut.

Lehenengo asteetan, arazo nagusienak zalantza eta ziurgabetasunaren eskutik zetozen. Alde batetik, lankideen artean, gaixotasun berri baten aurrean egoteak ardura eta kezka sortzen zuela argi nabarmentzen zen. Nafarroako haurrei ahalik eta laguntza hoberena eskaintzeko adimena behar genuen, eta horretarako, iristen zitzaigun informazioa azkar prozesatu behar zen. Hasieran txinatar medikuek argitaratuko berriak besterik ez genituen, eta susmatzen zen birusa haurrentzat ez zela oso kaltegarria, baina jaioberrietan nolako eragina izan zezakeen ez genekien, txinatarrek ama-haur bikotea banatu egin zutelako badaezpada ere, eta bularra ez ematea aholkatu. Zorionez, berehala konturatu ginen elkarrekin egotea ez zela kaltegarria, jaioberriek titia lasai hartu zezaketela, bikotearentzat duen abantailarekin.

Gure zerbitzuan COVID-19ari buruz lortzen genuen ezaguera partekatzeke modu azkarra, WhatsAppeko multzo bat antolatzea iruditu zitzaigun. Bertan, pediatriako arlo desberdinetatik bidaltzen genuen informazioa, espezialitate bakoitzari elkarte zientifikoetatik (infekzio arloa, jaioberriak, intentsiboa, pneumologia, kardiologia, etab.) iristen zitzaizkigun berriak partekatzeke. Hor bertan Osasunbideko eta gure ospitaleko txostenak ere banatzen genituen. Beste alde batetik, gure ezaguera eta erabakiak lehen mailako arretako pediatrekin, eta Tuteran eta Lizarrako ospitaleko kideekin ere partekatu genituen, beraien ordezkariekin beste WhatsAppeko talde berri bat egin eta gero. Egia esan, komunikabide hau gaur egun ere, komenigarria iruditzen zaigu osasun berriak denoi jakinarazteko. Ongi erabilia, integrazio tresna interesgarria da.

Bestalde, lankide batzuek argi azaltzen zuten norberaren urduritasuna, ospitalean lanean aritzean kutsatzeko arriskuan sentitzen baitziren, eta gero, etxera itzultzerakoan bertako senideei kalte egiteko kezka zuten. Aurretik inoiz ez genuen horrelakorik bizi gure artean.

Batzuek zeuzkaten osasun ahultasun ezaugarriengatik, eta haiek babestu arren, etxean gelditu ziren handik lan egiten. Berdin gertatu zen eskola adineko haurrak etxean zaindu behar izan zituzten kideekin. Telefono bidezko kontsultak edo txosten medikoak egiten hasi ziren, eta bide batez bere espezialitateko itzarote zerrenda kudeatzeko aukera izan zuten.

Itxialdi edo konfinamendu garaia iritsi zenean, erabat aldatu zen ospitalea.

Egunero COVID-19a zuten gaixo berri ugari hurbiltzen ziren helduen larrialdi zerbitzura, baina hortaz gain, ez zen pazienterik ospitaleko beste tokietan susmatzen. Kontsultategiak hutsik, pediatriako larrialdietako gelak umerik gabe, jenderik gabeko korridoretako isiltasuna; ez zirudien gure ospitalea.

Lehentasuna COVID-19a zuten pazienteei lekua egitea bilakatu zen, bai ospitalizazio guneetan nola zainketa intentsiboko unitateetan. Hauen edukiera biderkatu egin zen ospitaleko zuzendarien antolaketari esker. Teknologia egokiaz hornitu behar izan ziren intentsiboko postu berriak, eta are gehiago, trebetasuna zuten langileez. Kontratu berri ugari egin ziren azkar-azkar.

Ainhoa Iceta Lizarraga

COVID-19a zuten pazienteak zaindu ahal izateko mediku eta erizain taldeak antolatu ziren, eta pediatriako zerbitzuan haurrak ez zirela bereziki gaixotzen ikasi genuenean, talde berezi hauetan lan egiteko prest geundela adierazi genien zuzendariei. Pediatra pare bat eta egoiliar mediku bat aritu ziren.

Gure pediatriako zerbitzua ospitale txiki baten modukoa da ospitale orokorraren barruan. Baditugu larrialdi sekzioa, kontsultak, bi intentsiboko unitate, jaioberrien esparrua, ospitalizatze gunea, eguneko ospitaleak eta gaixotasun kronikoen zirkuitua.

Larrialdi zerbitzura oso paziente gutxi zetozen, benetan beharra zutenak bakarrik (apendizitisa, gernu infekzioa zuten bularrezko haur txikiak, beste ebakuntza mota bat behar zutenak). Istripuak erabat desagertu ziren, baina haur eskola adineko umeetan etxean gertatutako istripuak eta intoxikazioak gehitu ziren. Gorputz arrotzen kasuan, 2019an 86 kasu izan genituen 18.603 ikusi genituen larrialdi multzoan, eta 2020an berriz, 139 izan ziren larrialdi eremura hurbildu ziren 8.663 haurretan.

COVID-19 aren aurretik ez genuen inoiz ere horrelakorik ikusi. Gure atek beti irekita daudenez gero, oso eroso baia edozer kontsulta arrunta egitera etortzea. Hori dela eta, arazo berri bat sortu zitzaigun, haurrak berandu ekartzen ote zizkiguten. Baina ez genuen arrazoi horregatik konplikazio nabarmenik izan.

Haurrak etxe barruan egotean, ez zituzten eskolan kutsatzen diren ohiko infekzioak jasan, beraz gutxi ziren ospitaleratze beharra zutenak, aipatu dudak bezala, batez ere eritasun kirurgikoa zutenak, larruazal edo artikulazioetako infekzioak zituztenak.

Aparteko aipamena minbizia zuten erientzat. Kasu hauetan ez zen tratamendua aldatu eta aurretik antolatuta zuten moduan jarraitu genituen protokoloak, bai eguneko ospitalean edo ospitalizazioko geletan. Baina bagenuen alde txarra, haur hauek ez zituzten senideen eta lagunak bisitarik izan, arratsaldero doazen borondatezko langileak ezin ziren hurbildu, ezta normalki banatzen ditugun liburu, ipuin eta jostailuak erabili. Normalki guraso batekin egoten ziren, hauek txandaka aldatzen ziren, beraz aita-amentzat ere garai astuna bilakatu zen. Oso lagungarria izan zen senideak eta lagunak bideodeien bidez elkar ikustea.

Nafarroako haur ahulenak, gure arreta bereziena behar dutenak, gaixotasun kroniko multzo bat dutenak dira. Beraientzat antolatuta dugu gaixotasun anitz kronikoen zirkuitua. Duten prozesuen gainetik zer edo zer azaltzen bada eta desorekatzen badira, telefonoz estekako erizainarekin kontaktatu dezakete eta behar izatekotan, haurra ospitalera hurbildu daiteke, eguneko ospitalean badute ohe bat beti prest. Talde honetan astero eguneko ospitalean zain barneko medikazio berezia jaso behar duten pazienteak aurkitzen ditugu.

Pandemiaren garaian, medikazio bitxi hauek haurren osasun etxeetan jarri zituzten kasu batzuetan, nahiz eta ospitaleko botikan prestatu, modu desberdinetan banatu genituen Nafarroan zehar (kasu batzuetan pediatra ospitaletik pasatzen zen bere osasun etxera abiatu baina lehen). Zirkuitu honetan lan egiten duten erizaina eta pediatra sarritan irten ziren gaixoen etxeetara, hauek babesteko asmoarekin. Bai senideek eta nire lankideek ere, esperientzia oso ona izan zela adierazi zuten.

Kontsultei dagokienez, Nafarroako haurrak ezin ziren etxetik atera, beraz, kontsultak erabat aldatu genituen telefonoz bideko moduan egiteko. Egia esan, senide askok gure deiak eskertzen zituzten.

Lehen adierazi dudak bezala, pediatra batzuek beren etxetik egiten zituzten deiak. Beharrezkoa izan zen hainbeste langileentzat telelana egiteko modua antolatzea, etxeko ordenagailuan ospitaleko istorioa klinikoaren datak eskuratzeko, kontsulten zerrendak ikusteko, pazienteak ahalik eta hobekien artatze arren. Oso ongi eta azkar antolatu zuen Nafarroako Gobernuak kontingentzia hau.

Pediatriako zainketa intentsiboetako unitatea, lau ohe zituen 96 metroko gela batek osatzen zuen eta helduen intentsiboaren ondoan kokatuta zegoen, solairu berdinean, kristalezko ate bati esker banatuta. Egun horietan intentsiboetako ohe gehiago behar ziren ospitalean eta zuzendaritzari aurkeztu genien gure lau ohe horiek helduentzat uztea komenigarria iruditzen ote zitzaien. Horren truke, gure lau postuak kirurgia anbulatorioan kokatu genituen, ebakuntza programatuak bertan behera utzi zituzten eta. Toki batetik bestera aldaketa egitea ez zen erreza izan, biltegiak, tresneria,

arnasgailuak, botikak, etab., gauza asko eta asko dira kontutan hartu behar direnak eta bat-batean aldatu behar direnak. Aldaketa egiteko haur gutxi zeuden egun bat aukeratu genuen.

Lehendabiziko olatua bukatu zenean aurreko esparrura itzuli ginen baina 2020ko urrian berriro beste aldaketa bat egin genuen toki desberdin batera. Orain nahiz eta probisionalki egon, bi ohe gehiago dauzkagu haurrentzat, banaturik dauden bi geletan gainera.

Jaioberriei dagokienez, ama-haur bikoteak solairu batean egoten dira, neonatologiako unitatea ospitaleratzea egokitu behar dutenentzat uzten delarik. Unitate horretan, zortzi postu dituen zainketa intentsiboa dago, eta beste hogeit hamar inkubagailu eta sehaska erdi-mailako ardurak eskaintzeko. Unitate hau nahiko berezia da, kontuan izan barruan ume goiztiarrak denbora luzez egoten direla eta gurasoek beraiekin izatea garrantzitsua dela garapen egokia izan dezaten. Gurasoek eta langileek haur hauek ez kutsatzeko neurri zehatzak prestatu genituen bai esparruaren barruan eta baita erditzeko geletan. Emakume haurdun asko iritsi ziren Covid-19arekin, gehienak sintomarik gabe baina baten bat nahiko gaizki. Erditzeko gela bat prestatu zen Covid-19a zuten emakumeentzat, bertan jaioberriak behar izatekotan, suspertzeko sehaska batekin.

Jaioberri gehienak bere amarekin batera egoten dira ospitalean dauden bitartean. Normalki 48 ordu irauten ziren jaiotzen ziren unetik etxera abiatu arte. Pandemiarekin, ama gehienek ospitaletik lehen bai lehen irtetea eskatzen zuten eta harrezkero, 24-36 ordu besterik ez dira egoten bertan.

Metabolopatien bahetzea ezin da 24 ordu baina lehen egin eta odolaren saturazioa neurtzeko komenigarria da jaioberriak egun bat izatea. Horregatik egun bat behintzat igaro behar dute ospitalean. Ama batzuei alta goiztiar hauek lasaitasuna ematen zieten, baina lehendabiziko haurdunaldia izan zutenentzat maiz agertzen ziren titiarekin arazoak. Pediatrei errespetua ematen zigun jaioberriek min horia edo ikterizia jasan beharko zuten, esnearen igoera ez baita azaltzen bigarren edo hirugarren egunera arte, deshidratatzeko arriskua dutelarik. Osasun etxeko lehendabiziko artezketa aste bat bete baina lehenago ez zen egiten eta hori nolabait aldatu behar genuen.

COVID-19ari esker ikusi dugun ondorio on bat hau da: bisitak debekaturik daudenez gero, ama bere bikotearekin bakarrik dago gelan eta lasaitasun gehiago dute bere haurrari titia emateko. Aurretik nahiko arrunta zen umeak titia hartzen ikasteko denbora gehiago behar izatea, baina orain, ama-jaioberri bikotea, etenaldirik gabe errazago zentratzen dira elikaduran eta alta emateko garaian argi ikusten dugu ezarpena ba dagoen. Argi ez badago, nahiz eta ginekologoak amari alta eman, gelan berdin uzten ditugu, jaioberria ospitaleratuz eta ama bere ondoan ohe berdinean uzten. Aldaketa hau ospitaleko onarpen zerbitzuarekin antolatu genuen.

Beste aurrerapauso bat ere lortu dugu, orain, jaioberriei dagokien CIPNA zenbakia jaio eta berehala bideratu daitekeelako, eta horren bidez, bere osasun etxean adierazi daiteke, lehen bai lehen pediatra eta erizainarekin kontsultategia antolatzeko.

Pandemia garaian, ospitalera zetozen haur batzuek kezkatuak sumatzen genituen. Itxialdiak bere osasun mentalean eragina izango zuela argi genuen. Horregatik, pediatria mailan lan egiten duten psikologoek, liburuxka batzuek argitaratu zituzten haurrei eta senideei emateko. Gaiak Covid-19ari buruz ziren: Covid-19a dela eta ospitaleratua edo hil diren senideen haur eta nerabeei laguntza emozionalanola eskaini. Beste gidaliburu bat autismoa duten haurrentzat bereziki egin zuten, marrazki eta adierazpenak haurrentzat egokitzen.

Bi hitz COVID-19a ospitaleratu diren Nafarroako haurretan nolakoa izan den adierazteko. 2020ko martxoak 1etik 2022ko urtarrilaren 31 arte, 79 paziente ingresatu genituen; 46 mutiko (%58) eta 39 neska (%42); adina 6 egunetik 15 urte artekoa izan zen (4 urtezko batez bestekoa) eta ospitalean egonaldia 4.5 egun batez bestekoa izan zen. Sintoma arruntena sukarra izan zen % 59,5 kasuetan agertu zen eta. Arnas klinika %29 haurrek izan zuten, digestio sintomak %17,7etan azaldu ziren eta %15,2 haurretan SIMPeds sindromea (sistema anitzeko inflamazioa) agertu zen. Hauen artean intentsiboan 6 haur (%7,6) ospitaleratu genituen. Denak ondorioz gabe sendatu ziren.